

זרמים בציונות ומתנגדים לתנועה הציונית

שם: דודי זינגר

רקע:

עם התרחבות התנועה הציונית והתמסדותה נוצרו זרמים שונים בתוכה, המכנה המשותף בין הזרמים היה שאיפתם להקמת מדינה ליהודים בארץ ישראל.

ארץ ישראל הייתה תחת שלטון האימפריה העות'מאנית, והתגוררה בה כמה עשרות אלפי יהודים אשר גרו בארבעת ערי הקודש (ירושלים, חברון, טבריה, צפת), ועשרות אלפים של ערבים. על מנת להקים את המדינה היה צריך לקבל את הסכמתם של מעצמות העולם. נוצר ויכוח בין הזרמים השונים בתנועה הציונית מהי הדרך לקבלת הסכמה זאת, כאשר **מצד אחד** היו שטענו שהדרך היא מדינית פוליטית - שכנוע מנהגי העולם בזכותם של היהודים להקים מדינה בארץ ישראל, על בסיס הרעיונות שהביאו להכרה במהלך המאה ה-19 של זכותם של עמים להקים מדינות לאום. **מצד שני** היו שטענו שהדרך היא מעשית - עלייה לארץ ישראל והקמת ישובים תקבע עובדות בשטח שתגרום לכך שמעצמות העולם ישלמו ויקבלו את המציאות בה יהודים חיים בארץ ישראל ומקיימים בה מדינה.

מנהגי התנועה הציונית וכן רוב חבריה היו חילוניים שעזבו את עולם התורה, אך גם ביניהם היו מחלוקות לגבי אופייה של המדינה, האם המדינה תהיה **סוציאליסטית** או **ליברלית**, האם התנועה הציונית צריכה **לעסוק בחינוך וביצירת תרבות** או רק להתמקד בהתיישבות, אליהם הצטרפו חברי תנועות המזרחי שהיו דתיים אשר ראו בתנועה הציונית חלק בלתי נפרד מחזון הגאולה אשר תביא להקמת מדינה תחת ערכי הציונות הדתית.

בין הזרמים השונים ניתן למצוא את הציונית הרוחנית, והציונות הסוציאליסטית, אך אנו נתמקד בשלושה זרמים נוספים והם: הציונות המדינית, הציונות המעשית והציונות הדתית.

הציונית המדינית:

גישתו של הרצל לפיה על התנועה הציונית לפעול בדרכים פוליטיות ודיפלומטיות על מנת להביא להכרתן של מדינות העולם בזכותם של היהודים להקים מדינה בארץ ישראל, על פי תפיסתו של הרצל.

בעיית היהודים הבאה לידי ביטוי באנטישמיות היא בעיה לאומית וכך גם פתרונה, מצוקת היהודים היא בעיה מדינית-פוליטית שיש לטפל בה בגלוי בזירה הבינלאומית. שכן למרות תהליך האמנציפציה במערב אירופה שהביא להתבוללות ולוויתור על סימני הייחוד של היהודים, בקרב יהודים רבים, הם לא הצליחו להתקבל ונדחו על ידי החברה הסובבת.

הרצל ניסה לפעול לטובת הרעיון הציוני במישור הפוליטי, הוא נפגש עם אישים בולטים בפוליטיקה העולמית בניסיון לשכנע אותם להסכים להקמת מדינה ליהודים בארץ ישראל, ביניהם הסולטאן העות'מאני, שר המשובות הבריטי וקיסר גרמניה, אך כל ניסיונותיו עלו בתוהו.

לדעתו של הרצל התיישבות בא"י ללא הסכמה לא תפתור את חזרת היהודי לא"י והיא עלולה לעורר את זעמה של דעת הקהל העולמית ואת זעמו של השלטון העות'מני שיכול בתגובה לפגוע בישוב היהודי החדש. ולכן צריך הסכמה משפטית מדינית של האומות לפני התיישבות בא"י.

הציונית המעשית:

נציגי יהודי ממזרח אירופה, **חובבי ציון**, החזיקו בהשקפת עולם לפיה הדרך להקמת מדינה ליהודים בארץ ישראל היא על ידי קביעת עובדות בשטח ע"י התיישבות ובנייה בארץ ישראל.

הם לא שללו פעילות מדינית וטענו שהפעולות בשטח יביאו להשגת אישור מאומות העולם, לטענתם לא ניתן לחכות לקבלת אישור שכן יש צורך לפעול למציאת פתרון למצוקת היהודי במזרח אירופה בגלל אנטישמיות ממנה סבלו יהודי רוסיה.

הציונות הדתית

רקע להקמת תנועת המזרחי: בשנת 1901 הוקמה הסיעה הדמוקרטית בראשותו של אחד העם, כסיעה בתוך התנועה הציונית, הקונגרס קבל את הצעתה של הסיעה הדמוקרטית שהתנועה הציונית תעסוק גם בפעילות תרבותית- חינוכית, רבים התנגדו להחלטה זו בעיקר הדתיים שידעו שהעיסוק התרבותי ברוח הסיעה הדמוקרטית מטרתו לייצור חילון בעם היהודי, נוצר גם חשש שאורתודוקסים רבים לא יצטרפו כעת לתנועה, היו גם חילונים רבים בניהם הרצל שטענו שעל התנועה הציונית להתעסק רק במטרה אחת והיא- הקמת מדינה! כל עיסוק נוסף עלול להפריע להשגת המטרה העיקרית,.

בעקבות זאת הקיים הרב ריינס את סייעת המזרחי (מרכז רוחני) בתוך התנועה הציונית, סיסמת התנועה הייתה " ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל"

התנגדות החרדים לתנועת המזרחי:

חלק גדול מן היהדות האורתודוקסית התנגד להקמת המזרחי. הביקורת התמקדה בשתי נקודות:

(א) התנגדות לשיתוף פעולה עם עוברי עבירה;

(ב) הקמת שלטון יהודי בארץ ישראל לפני בוא המשיח היא " דחיקת הקץ ". דבר האסור על פי שלושת השבועות (הכוונה לשלושת השבועות המופיעות בגמרא במסכת כתובות, אחת השבועות הייתה שלא ינסו לזרז את הגאולה, אלא יחכו לביאת המשיח) לתפיסתם רק המשיח יכול להקים שלטון כזה, ולכן אין לקחת חלק במפעל הציוני.

תשובת הרב ריינס לטענות החרדים:

לטענה הראשונה השיב הרב ריינס שאין שיתוף פעולה אמתי בין המזרחי לבין הציונות החילונית, אלא רק שיתוף פעולה פרקטי, לצורך שמירה על האינטרסים של היהדות הדתית.

לטענה השנייה השיב הרב ריינס שהציונית לא באה לגאול את עם ישראל, אלא להטיב את מצבו בהתמודדות מול האנטישמיות ולהיות "ישועה פשוטה... מקלט בטוח...".

"קול קורא" של תנועת המזרחי:

מסמך היסוד של התנועה שבו מופיעים עקרונות המזרח"י והם:

- א. הצורה הטובה ביותר לקיים את התורה היא רק בארץ ישראל.
- ב. ארץ ישראל והאומה היהודית (עם ישראל) הם קדושות המשלימות האחת את השנייה, האומה אינה יכולה להתקיים ללא ארץ ישראל. סיסמת "המזרחי": "ארץ ישראל לעם ישראל על פי תורת ישראל".
- ג. הציונית תגרום לעליית המונים לארץ ישראל ותגן מפני התבוללות (נישואין של יהודים עם גוים).
- ד. רעיון השיבה לארץ ישראל יאחד את העם היהודי.

עמדות התנועה:

חינוך: בעקבות החלטת התנועה הציונית לעסוק גם בהחדרת תרבות לעם היהודי, דרשה תנועת המזרח"י שיוקם זרם חינוך נפרד לאוכלוסייה הדתית.

מדיני: תנועת המזרחי תמכה בתוכנית אוגנדה (רעיון שהעלה הרצל לאחר שקבל הצעה מהשלטון הבריטי להקמת מדינה ליהודים ביבשת אפריקה)

קשיים:

- א. ההחלטה לעסוק גם בפעילות תרבותית-חינוכית גרם לנטישת של חילונים את הסיעה.
- ב. תמיכתה בתוכנית אוגנדה החלישה את מעמדה.
- ג. מתנגדים בקרב הדתיים וההנהגה הרבנית, דבר שהביא לפרישה של חלק מחבריה

המתנגדים לתנועה הציונית:

המתבוללים: ראו בתנועה הציונית קבוצה אשר פוגעת בשאיפותיהם להשתלב באופן מוחלט בחברה הכללית, הם לא רצו לראות עצמם כשייכים ללאום היהודי הנבדל והנפרד, ולכן הם חששו מהקמת של מדינה יהודית שתנציח את קיומו של הלאום היהודי.

רבנים ליברלים:

רבני התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית אשר שאפו שהיהדות תהיה דת בלבד ללא שייכות לאומית, הם האמינו שבדרך זאת ניתן יהיה להפיץ את היהדות כדת אוניברסלית בעוד החיבור בין היהדות לבין הלאום (היהודים) יביא להמשך המצב הקיים בו היהדות נחשבת לדת נבדלת.

אורתודוקסים (החרדים):

להתנגדות החרדים שתי סיבות עיקריות:

א. התנגדות לרעיון הציוני ולהקמת מדינה ליהודים, הם ראו בכך פגיעה בשבועה שהשביע ה' את בני ישראל שיצאו לגלות שלא יעלו בחומה, כלומר שלא יחזרו לארץ ישראל לפני שיקבלו לכך אישור, לפני ביאת המשיח, הם ראו בפעילות התנועה הציונית "דחיקת הקץ", כלומר זירוז הקץ, גרימה לבואו לפני זמנו.

המקור לשלושת השבועות הוא במסכת כתובות (דף קיא):

"...לכדרכי יוסי ברבי חנינא דאמר: ג' שבועות הללו למה?

אחת שלא יעלו ישראל בחומה,

ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את ישראל שלא ימרדו באומות העולם,

ואחת שהשביע הקדוש ברוך הוא את העובדי כוכבים (הגויים) שלא ישתעבדו בהן בישראל יותר מדאי..."

ב. התנגדות לפעילות של אחד העם בתוך התנועה הציונית, אשר דחף לכך שהתנועה הציונית תעסוק גם ביצירת תרבות לאומית חילונית